

INFORMATION OM HANDEL MED OPTIONER, TERMINER OCH ANDRA DERIVATINSTRUMENT

1. Allmänt om risker med derivatinstrument

Handel med derivatinstrument är förknippad med särskilda risker, vilka närmare kommer att beskrivas i denna information. Kunden svarar själv för riskerna och måste därför själv hos anlitat värdepappersföretag - eller genom sitt kapitalförvaltande ombud - skaffa sig kännedom om de villkor, i form av allmänna villkor, prospekt eller liknande, som gäller för handel med sådana instrument och om instrumentens egenskaper samt de risker som är förknippade därmed. Kunden måste också fortlöpande bevaka sina placeringar (positioner) i sådana instrument. Information för bevakning (kursuppgifter m.m.) kan fås t.ex. via handelsplatsernas hemsidor, i dagstidningar och andra media samt från kundens värdepappersföretag. Kunden bör vidare i eget intresse vara beredd att snabbt vidta åtgärder, om detta skulle visa sig påkallat, exempelvis genom att ställa ytterligare säkerhet eller att avsluta sina placeringar i derivatkontrakt (kvitta ut eller stänga sina positioner) .

För ytterligare information om handel med finansiella instrument i allmänhet, olika riskbegrepp och riskresonemang, se även **INFORMATION OM EGENSKAPER OCH RISKER AVSEENDE FINANSIELLA INSTRUMENT**.

2. Användningen av derivatinstrument

Derivatinstrument är en form av avtal (kontrakt) där själva avtalet är föremål för handel på kapitalmarknaden. Derivatinstrumentet är knutet till en underliggande egendom eller ett underliggande värde. Denna egendom eller detta värde (i fortsättningen kallat enbart egendom) kan utgöras av ett finansiellt instrument, någon annan tillgång med ekonomiskt värde, t.ex. valuta eller råvara, eller någon form av värdemätare, t.ex. ett index. Derivatinstrument kan användas för att skapa ett skydd mot en oönskad prisutveckling på den underliggande egendomen. De kan också användas för att uppnå vinst eller avkastning med en mindre kapitalinsats än vad som krävs för att göra en motsvarande affär direkt i den underliggande egendomen. Derivatinstrument kan också användas för andra syften. Användningen av derivatinstrument bygger på en viss förväntning om hur priset på den underliggande egendomen kommer att utvecklas under en viss tidsperiod. Innan handel påbörjas med derivatinstrument är det således viktigt att kunden för sig själv klargör syftet därmed och vilken prisutveckling på underliggande egendom som kan förväntas samt grundat på detta väljer rätt derivatinstrument eller kombination av sådana instrument.

3. Olika slag av derivatinstrument

Huvudtyperna av derivatinstrument är optioner, terminer och swapavtal.

En **option** är ett avtal som innebär att den ena parten (utfärdaren av ett optionskontrakt) förpliktar sig att köpa eller sälja den underliggande egendomen av eller till den andra parten (innehavaren av kontraktet) till ett på förhand bestämt pris (lösenpriset). Avtalet kan, beroende på slag av option, antingen utnyttjas när som helst under löptiden (amerikansk option) eller endast på slutdagen (europeisk option). Innehavaren betalar en ersättning (premie) till utfärdaren och får en rätt att utnyttja kontraktet men har ingen skyldighet att göra det. Utfärdaren är däremot skyldig att infria kontraktet om innehavaren begär det (löser optionen). Kursen på optioner följer normalt priset på den underliggande egendomen. Risken för den som förvärvar en option är, om inte riskbegränsande åtgärder vidtas, att optionen minskar i värde eller förfaller värdelös på slutdagen. I det senare fallet är den vid förvärvet betalda premien för optionen helt förbrukad. Utfärdaren av en option löper en risk som i vissa fall, om inte riskbegränsande åtgärder vidtas, kan vara obegränsat stor. Kursen på optioner

följer normalt kursen på motsvarande underliggande aktier eller index, men med större kurssvängningar än dessa.

En **termin** innebär att parterna ingår ett ömsesidigt bindande avtal med varandra om köp respektive försäljning av den underliggande egendomen till ett på förhand avtalat pris och med leverans eller annan verkställighet, t ex kontantavräkning, av avtalet vid en i avtalet angiven tidpunkt (stängningsdagen). Någon premie betalas inte eftersom båda parter har motsvarande skyldigheter enligt avtalet.

Ett **swapavtal** innebär att parterna överenskommer om att löpande erlägga betalningar till varandra, exempelvis beräknade på fast respektive rörlig ränta (ränteswap), eller att vid en viss tidpunkt utbyta (på engelska: to swap) någon form av egendom med varandra, t ex olika slag av valutor (valutaswap).

Handel förekommer också med vissa köp- och säljoptioner med längre löptider, i Sverige vanligen kallade **warranter**. Warranter kan utnyttjas för att köpa eller sälja underliggande aktier eller i andra fall ge kontanter om kursen på underliggande aktie utvecklas på rätt sätt i förhållande till warrantens lösenpris. Teckningsoptioner (eng. subscription warrants) avseende aktier kan inom en viss tidsperiod utnyttjas för teckning av motsvarande nyutgivna aktier.

Hävstångscertifikat, som ofta kallas enbart **certifikat**, är ofta en kombination av ex.vis en köp- och en säljoption och är beroende av en underliggande tillgång, exempelvis en aktie, ett index eller en råvara. Ett certifikat har inget nominellt belopp. Hävstångscertifikat skall inte förväxlas med t.ex. företagscertifikat, vilket är en slags skuldebrev som kan ges ut av företag i samband med att företaget lånar upp pengar på kapitalmarknaden.

En utmärkande egenskap för hävstångscertifikat är att relativt små kursförändringar i underliggande tillgång kan medföra avsevärda förändringar i värdet på innehavarens placering. Dessa förändringar i värdet kan vara till investerarens fördel, men de kan också vara till investerarens nackdel. Innehavare bör vara särskilt uppmärksamma på att hävstångscertifikat kan falla i värde och även förfalla helt utan värde med följd att hela eller delar av det investerade beloppet kan förloras. Motsvarande resonemang kan i många fall gälla även för optioner och warranter.

Derivatinstrumenten kan kombineras på visst sätt för att skapa t.ex. ett visst skydd mot prisförändring på underliggande egendom, eller för att uppnå ett visst ekonomiskt resultat i förhållande till den förväntade prisutvecklingen på underliggande egendom.

Vid handel i kombinerade produkter är det viktigt att sätta sig in i produktens olika beståndsdelar och hur dessa samverkar. I vissa fall kan beståndsdelarnas samverkan innebära en högre risk än varje beståndsdel för sig. En närmare beskrivning av en viss produkts olika beståndsdelar och på vilket sätt dessa samverkar kan fås bl.a. från utfärdande emittent eller värdepappersföretaget.

4. Karaktäristiska egenskaper hos derivatinstrument

Man kan beskriva handel med derivatinstrument som handel med eller förflyttning av risker. Den som exempelvis befärrar en kursnedgång på marknaden kan köpa säljoptioner som ökar i värde om marknaden faller. För att minska eller slippa risken för kursnedgång betalar köparen en premie, dvs vad optionen kostar.

Handel med derivat kan i många fall sägas vara mindre lämpligt för nybörjare, eftersom sådan handel kräver särskild sakkunskap. Det är därför viktigt att uppmärksamma följande karaktäristiska egenskaper hos derivatinstrument för den som avser att handla med sådana instrument. Konstruktionen av derivatinstrument gör att prisutvecklingen på den underliggande egendomen får genomslag i kursen eller priset på derivatinstrumentet. Detta prisgenomslag är ofta kraftigare i förhållande till insatsen (erlagd premie) än vad värdet förändringen är på den underliggande egendomen. Prisgenomslaget kallas därför **hävstångseffekt** och kan leda till större vinst på insatt kapital än om placeringen hade gjorts direkt i den underliggande egendomen. Å andra sidan kan hävstångseffekten lika väl medföra större förlust på derivatinstrumenten jämfört med värdet förändringen på den underliggande egendomen, om prisutvecklingen på den underliggande egendomen blir annorlunda än den förväntade. Hävstångseffekten, dvs möjligheten till vinst respektive risken för förlust, varierar beroende på derivatinstrumentets konstruktion och användningssätt. Stora krav ställs därför på bevakningen av prisutvecklingen på derivatinstrumentet och på den underliggande egendomen. Investeraren bör i eget intresse vara beredd att agera snabbt, ofta under dagen, om placeringen i derivatinstrument skulle komma att utvecklas i ofördelaktig riktning. Det är också viktigt att i sin riskbedömning beakta att möjligheten att avveckla en position/ett innehav kan försvåras vid en negativ prisutveckling.

Den part som åtar sig en förpliktelse genom att utfärda en standardiserad option eller ingå ett standardiserat terminsavtal är från början tvungen att ställa säkerhet för sitt åtagande. I takt med att priset på den underliggande egendomen med tiden utvecklas uppåt eller nedåt och således värdet på derivatinstrumentet ökar eller minskar, skiftar också kravet på säkerhet. Ytterligare säkerhet i form av en tilläggssäkerhet kan därefter komma att krävas. Hävstångseffekten gör sig således gällande även på säkerhetskravet, som kan förändras snabbt och kraftigt. Om inte kunden ställer tillräcklig säkerhet, har motparten eller värdepappersföretaget i allmänhet förbehållit sig rätten att utan att höra kunden avsluta placeringen (stänga positionen) för att minimera skadan. En kund bör således noga följa prisutvecklingen även med avseende på säkerhetskravet för att undgå en ofrivillig stängning av positionen.

Löptiden för derivatinstrument kan variera från mycket kort tid upp till flera år. Prisförändringarna är ofta störst på instrument med kort löptid. Priset på t.ex. en innehavd option sjunker i allmänhet allt snabbare mot slutet av löptiden pga att det s.k. tidsvärdet avtar. Kunden bör således noga bevaka även löptiden på derivatinstrumenten.

5. Standardiserade och icke-standardiserade derivatinstrument

Derivatinstrument handlas i såväl standardiserad som icke standardiserad form.

Handel med standardiserade derivatinstrument sker på reglerade marknader ("derivatbörser") och följer standardiserade avtalsvillkor. På den svenska derivatmarknaden erbjuder t.ex. OMX Nordiska Börs Stockholm AB (Stockholmsbörsen) och Nordic Growth Market NGM AB (NGM) standardiserad handel och clearing (avveckling av gjorda affärer) i bl.a. optioner och terminer. Standardiserad clearing av derivatinstrument som handlas på annat sätt än genom en derivatbörs förekommer också hos sådana derivatbörser. Handel respektive clearing hos en derivatbörs sker genom ett värdepappersföretaget, som deltar i handeln där.

En del värdepappersföretag tillhandahåller egna former av derivatinstrument för vilka de vanligen ombesörjer såväl handel som affärsavveckling enligt särskilda avtal och villkor som tillhandahålls av institutet. Det är bl.a. sådana derivatinstrument som brukar betecknas som icke-standardiserade (OTC-derivat). Den som önskar handla med denna typ av icke-

standardiserade derivatinstrument bör särskilt noga sätta sig in i de särskilda avtalsvillkor som tillämpas.

Handel med utländska standardiserade derivatinstrument följer normalt reglerna och villkoren i det land där börshandeln och clearingen är organiserad. Det är viktigt att notera att dessa utländska regler och villkor inte behöver sammanfalla med de som gäller för svenska förhållanden.

Du som kund måste vara införstådd med bl.a. följande:

- att placeringar eller andra positioner i derivatinstrument sker på kundens egen risk
- att Du som kund själv noga måste sätta Dig in i de villkor som gäller för handel med finansiella instrument i allmänhet och i förekommande fall information i prospekt samt övrig information om aktuellt derivatinstrument, dess egenskaper och risker
- att vid handel med finansiella instrument det är viktigt att kontrollera avräkningsnota och annan rapportering avseende Dina innehav och positioner samt omgående reklamera fel
- att det är viktigt att fortlöpande bevaka värdeförändringar på innehav av och positioner i aktuella instrument
- att Du som kund måste uppfylla säkerhetskrav inom avtalade ramar
- att Du som kund själv måste initiera de åtgärder som erfordras för att minska risken för förluster på egna placeringar eller andra positioner
- att villkoren för handel med derivatinstrument ändras ofta och måste bevakas fortlöpande
